

לגבי אמירת מיגדול בשבתות או יום טוב.

מנהג אמירת מיגדול בברכת המזון בשבת ובימים טובים מנהג עתיק הוא בישראל, ומובא כבר בר"ד אבודרהם (ברכת המזון) בשם רבותיו 'וקבלתי מרבתי כי בשבת יש לומר מגדול ישועות בוא"ו ובחול מגדיל ביו"ד, ונ"ל הטעם מפני שהשבת הוא מלך גדול כנגד החול. ומגדול הוא מלא בוא"ו וחול"ם בוא"ו הוא מלך גדול. ומגדיל הוא חסר יו"ד וחיר"ק בלא יו"ד הוא מלך קטן. ועוד מגדיל הוא בתלים ועדיין לא היה דוד מלך. ומגדול הוא בנביאים וכבר היה מלך, וכתבו הרמ"א בדרכי משה (סי' קפט). והמ"א (או"ח סי' קפט סק"א) הביא את דבריו להלכה. וכן היא דעת בעל עטרת זקנים (שם) ונתן בדבר סימן 'חודש ושבת קרא מקרא', קרי קרא כבנביאים (שם הכתיב הוא מגדול).

ויש הטוענים שהגר"א זלזל בקביעה זו. אבל לא ידוע לי מקור ל'אגדה' זו בשמו, ואינני יודע מדוע יזלזל במה שמסרו רבותיו של רד"א, ועוד שבסדורו של מהגר"א (הוצאת הרב נפתלי צבי הרץ הלוי זצ"ל, חכם מבית מדרשו של הגר"א) מפורש שהיה הגר"א עצמו נוהג כך!

אדרבא ואדרבא, על הטעם שהביא רד"א יש עוד להוסיף שאותו קרי וכתיב שבשמואל א' (כב-נא) מתאים היטב לרעיון, שהרי מגדיל הוא לשון פעיל, והוא מתאים לימות החול בו אנו פועלים ועוסקים במלאכה, ולשון מגדול, שהוא לשון של דבר עשוי וגמור ובנוי, מתאים לחלוטין לשבת בו הכל גמור ושלם ועשוי.

יתירה מזו, כבר בעל שכל טוב (שמות יד-ב) דרש לשון מגדול מלשון תפארת 'בין מגדול ובין הים. מגדול ששם היתה גדולתן של מצריים, ודומה לדבר מגדול ישועות מלכו (תהלים יח נא), שם היתה תפארתם', ומה מתאים יותר לשבת שהיא 'תפארת גדולה ועטרת ישועה'¹? גם בילקוט שמעוני (שמואל ב רמז קסד) מצאנו לשלון מגדיל מראה על הגאולה ההולכת וגוברת, ולשון מיגדול על שלמותה שהיא כשבת העולם כדשנינן התם 'כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול, ר' יודן אמר לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת אלא מגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב'.

וכך פירשו המקובלים 'בשבת ויו"ט ור"ח אומרים מגדול, והנה בכתובים שהוא רזא דמלכות שעומדת למטה, כתיב מגדיל, הד' בחיריק, כי הד' רומז למלכות שהיא ברזא דחיריק בסו' והארץ הדום רגלי, ובנביאים שהוא רזא דז"א, הד' בחולם ברזא דעטרת תפארת, וסימנך שבת וחוד' קרוא מקרא' ('קול יעקב' לר"י קאפיל, עמ' קטו:), ע"ש. וכן היא דעת השל"ה בשם האחרונים (פר' נח סי' ג), ע"ש באורך גדול. גם מהר"ן שפירא, תלמידו של האר"י ז"ל במגלה עמוקות אשר לו (פר' שמות) כתב 'שלעתיד לבוא בימי המשיח (תהלים יח) מגדול ישועות מלכו ר"ל שלעתיד לבוא ישאבו מי ישועות על סוד ההשגה ועושה חסד למשיחו, א"כ 'מגדול' מתאים הוא לעתיד לבא, ואכן שבת מעין עולם הבא. לכן, ברור לכל בר דעת שאין לאיש להרהר ולערער על מנהג עתיק זה של כל גדולי ישראל בנגלה כבנסתר, ועליו תבא ברכת טוב.

הרב אליהו רחמים זייני
יום חמישי כ"ד אייר תשס"ה

¹ והוא הוא לשון 'מגדיל (או: מגדול) ישועות מלכו'.